

Shoymurodov Jamshid To'ychi o'g'li

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Terapevtik stomatologiya yo'nalishi talabasi

Pardayev Anvar Misirovich

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Stomatologiya fanlar kafedrası mudiri

Annotatsiya

Maqolada stomatologik bemorlarda dental fobiya va tashvish holatlarini kamaytirishning klinik-psixologik yondashuvlari tahlil qilindi. Dental fobiya davolanishdan qochish, kasallikni kechiktirish, og'riqni kuchaytirib qabul qilish va shifokor-bemor munosabatidagi ishonchning pasayishi bilan bog'liq murakkab holatdir. Tadqiqotda o'zbek stomatologiya va tibbiy psixologiya adabiyotlarida qayd etilgan bemor bilan muloqot, og'riqsiz davolash, profilaktik maslahat va klinik etikaga oid qarashlar umumlashtirildi. Natijalar ko'rsatadiki, dental fobiyanı kamaytirishda faqat anestetik vositalar yetarli emas, balki muolajadan oldingi tushuntirish, bosqichma-bosqich moslashtirish, bemorga nazorat hissini berish, vizual shovqinlarni kamaytirish, og'riqni oldindan baholash va shifokorning empatik nutqi muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: dental fobiya, kommunikativ yondashuv, og'riq nazorati, ishonch, psixologik moslashuv, bemor xavfsizligi.

Kirish

Stomatologiya amaliyotida stomatologik bemorlarda **dental fobiyanı** kamaytirishning zamonaviy psixologik yondashuvlari masalasi bemor salomatligi, klinik sifat, estetik talab va davolash natijasining barqarorligi bilan bevosita bog'liq. Terapevtik stomatologiya yo'nalishida har bir muolaja faqat texnik jarayon sifatida emas, balki biologik to'qimalar, bemor psixologiyasi, og'iz bo'shlig'i gigiyenasi va uzoq muddatli profilaktika bilan bog'langan tizimli qaror sifatida baholanishi kerak. Og'iz bo'shlig'i kasalliklari ko'p hollarda sekin rivojlanadi, biroq ularning oqibatlari chaynash, nutq, estetik ko'rinish, ijtimoiy muloqot va umumiy hayot sifatiga ta'sir qiladi. Shu sababli tanlangan mavzu faqat tor stomatologik muammo emas, balki klinik qaror qabul qilish madaniyatini takomillashtirish masalasidir.

O'zbekiston sharoitida stomatologik xizmat davlat va xususiy tibbiyot muassasalari, oliy ta'limdagi klinik tayyorgarlik, aholining profilaktik madaniyati va zamonaviy texnologiyalarga kirish imkoniyati bilan bog'liq holda rivojlanmoqda. Bemorlar ko'pincha og'riq kuchayganda yoki estetik nuqson kundalik hayotga ta'sir

qila boshlaganda shifokorga murojaat qiladi. Bu holat erta tashxis, profilaktik suhbat, davolash rejasini tushunarli bayon qilish va muolaja natijasini nazorat qilish masalalarini dolzarb qiladi. Klinik amaliyotda yaxshi natija beradigan yondashuv bemor uchun qulay, shifokor uchun boshqariladigan va biologik jihatdan asoslangan bo'lishi zarur.

Maqolaning maqsadi mavzuning nazariy mazmunini ochish, uning tarkibiy unsurlarini aniqlash, shakllanish omillarini tahlil qilish, O'zbekiston stomatologik amaliyotida qo'llanish imkoniyatlarini ko'rsatish hamda mavjud muammolarni bartaraf etish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat. Maqola matnida klinik tushunchalar sun'iy murakkablashtirilmaydi, biroq har bir fikr bemor xavfsizligi, davolash sifati va stomatologik xizmat samaradorligi bilan bog'lanadi.

Mavzuning o'rganilganlik darajasi

Mavzuning o'rganilganlik darajasi o'zbek stomatologiya maktabida shakllangan klinik tekshiruv, profilaktika, materialshunoslik va bolalar stomatologiyasi adabiyotlari bilan bevosita bog'liq. X.P. **Kamilov** terapevtik stomatologiyada tashxis va davolashni klinik belgi, etiologik omil va bemor holatini birgalikda baholash zarurligini ko'rsatadi. I.X. **Safarov** va S.N. **Maxsudov** bolalar stomatologiyasida profilaktika, ota-ona bilan ishlash va sut tishlari kasalliklarini erta davolashning jag'-yuz rivojlanishidagi ahamiyatini yoritgan. A.A. **Abdullayev** va O.N. **Nazarov** stomatologik materiallarning fizik-kimyoviy xususiyatlarini klinik natija bilan bog'lab, adgeziv texnologiyalarda protokolga rioya qilish muhimligini asoslaydi. J.A. **Rizaev** va K.J. **Olimjonov** profilaktik ko'rik, xavf omillarini baholash va stomatologik xizmat sifatini oshirishda tizimli kuzatuv yondashuvini ta'kidlaydi. Ushbu qarashlar mazkur ishda tanlangan mavzuni mahalliy klinik sharoit, bemor madaniyati va shifokor amaliy qarori bilan bog'lash uchun nazariy asos vazifasini bajaradi.

Mazkur mavzu bo'yicha o'zbek tadqiqotchilari ishlari bir nechta yo'nalishda ahamiyatlidir. Bolalar stomatologiyasiga oid manbalar profilaktika va tish-jag' tizimi rivojlanishini, terapevtik stomatologiya adabiyotlari kariyes, pulpa, periodontal to'qimalar va restavratsion yondashuvlarni, materialshunoslikka oid o'quv qo'llanmalar esa klinik natija material xossasi bilan birga shifokorning texnik intizomiga ham bog'liqligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, amaliyotda mavzuni chuqurroq o'rganishni talab qiladigan jihatlar saqlanib qolmoqda. Bular bemorlarning individual xususiyatlarini baholash, davolash natijasini uzoq muddatli nazorat qilish, hududiy klinikalarda standart protokollarni joriy etish va bemor bilan muloqot madaniyatini oshirish bilan bog'liq.

Materiallar va metodologiya

Tadqiqot tavsifiy-tahliliy yondashuv asosida bajarildi. Unda o'zbek tilidagi darsliklar, o'quv qo'llanmalar, ilmiy maqolalar, stomatologik xizmatga oid uslubiy tavsiyalar va amaliy klinik kuzatuvlarda qo'llanadigan mezonlar umumlashtirildi. Materiallar **kontent-tahlil, qiyosiy tahlil, klinik-mantiqiy umumlashtirish** va amaliy tavsiyalarni tizimlashtirish usullari yordamida ko'rib chiqildi. Maqola empirik klinik sinov sifatida emas, balki mavjud ilmiy-adabiy manbalar va stomatologik amaliyot ehtiyojlarini bog'lovchi ilmiy-uslubiy tahlil sifatida tuzildi.

Tahlilda **bemor xavfsizligi, biologik moslik, funksional natija**, estetik barqarorlik, iqtisodiy maqbullik va amaliy qo'llash qulayligi asosiy mezon sifatida olindi. Har bir mavzu bo'yicha klinik qarorni shakllantirishda shifokor anamnez, vizual tekshiruv, instrumental baholash, rentgenologik yoki raqamli tahlil, gigiyenik indekslar, bemorning motivatsiyasi va nazoratga kelish imkoniyatini hisobga olishi kerak. Maqolada keltirilgan jadvallar klinik sinov natijasi emas, balki amaliy qaror qabul qilishni tartibga soluvchi tahliliy model sifatida tuzildi.

Tahlil va natijalar

Dental fobiya oddiy qo'rquvdan ko'ra chuqurroq psixologik holat bo'lib, u avvalgi og'riqli tajriba, noaniqlik, shifokor bilan salbiy muloqot, muolaja tovushi, hid, qon ko'rish yoki nazoratni yo'qotish hissi bilan kuchayadi. Terapevtik stomatologiyada bunday bemorlar ko'pincha kariyesni erta bosqichda davolatmaydi, natijada pulpitis, periodontit va murakkab endodontik muolajalarga ehtiyoj ortadi. Muammo shundan iboratki, kechiktirilgan davolash odatda murakkabroq va davomiyroq bo'ladi, bu esa bemorning qo'rquvini yana mustahkamlaydi. Shuning uchun **dental fobiya** klinik sifat muammosi bilan birga profilaktik tibbiyot muammosidir.

Zamonaviy psixologik yondashuvlarning asosiy mazmuni bemorga muolaja ustidan ma'lum darajada nazorat hissini berishdir. Shifokor muolajaning bosqichlarini qisqa, tushunarli, qo'rqitmaydigan so'zlar bilan izohlashi, og'riqsizlantirish ta'sirini tekshirishi, tanaffus signali haqida kelishib olishi va bemorni uyaltirmasligi kerak. Bemor 'qo'rqq' emas, balki salbiy tajriba yoki noaniqlikka nisbatan himoya reaksiyasini ko'rsatayotgan shaxs sifatida qabul qilinadi. Shifokorning nutq ohangi, harakati, asboblarni ko'rsatish usuli va muolaja oldidan berilgan izoh bemorning fiziologik stress javobini kamaytirishi mumkin.

O'zbekiston stomatologik amaliyotida **dental fobiya** bilan ishlash madaniyatini rivojlantirish uchun klinikalarda qisqa skrining savollarini joriy qilish maqsadga muvofiq. Bemor birinchi qabulda oldingi salbiy tajriba, og'riqdan qo'rqish, igna fobiyasi, hushdan ketish holati va muolaja paytidagi nazorat ehtiyoji haqida so'ralishi kerak. Bu ma'lumotlar shifokorga muolaja taktikasini o'zgartirish, sekinroq boshlash yoki psixologik tayyorgarlikdan foydalanish imkonini beradi. Dental fobiyani

kamaytirish stomatologik xizmatga **ishonchni** oshiradi, profilaktik ko'riklar sonini ko'paytiradi va og'ir asoratlarni kamaytiradi.

1-jadval. Dental fobiya darajasiga ko'ra amaliy yondashuv

Daraja	Klinik belgi	Tavsiya etiladigan yondashuv
Yengil tashvish	Savollar ko'p, muolaja oldidan bezovtalik	Tushuntirish, qisqa tanaffus, og'riq signalini kelishish
O'rta tashvish	Muolajani kechiktirish, yurak urishi tezlashishi	Bosqichma-bosqich desensibilizatsiya, oddiy muolajadan boshlash
Kuchli fobiya	Klinikaga kirmaslik, vahima reaksiyasi	Psixologik maslahat, sedatsiya imkoniyatini baholash, majburlamaslik

2-jadval. Shifokor muloqotidagi samarali iboralar

Maqsad	Qanday ifoda kerak	Nimadan saqlanish kerak
Ishonch berish	Muolajani bosqichma-bosqich tushuntiraman	Qo'rqmang, hech narsa bo'lmaydi
Nazorat hissi	Noqulaylik bo'lsa qo'l ko'taring, to'xtaymiz	Chidang, tez tugaydi
Og'riqni kamaytirish	Og'riqsizlantirish ta'sirini tekshirib olamiz	Hamma bemor shunaqa chidaydi

Tahlil shuni ko'rsatadiki, stomatologik muolajaning muvaffaqiyati bir nechta qatlamli omillarga bog'liq. Klinik tashxis aniq bo'lmasa, eng zamonaviy material yoki texnologiya ham kutilgan natijani bermaydi. Bemor tayyorgarligi yetarli bo'lmasa, gigiyena pasayadi, nazorat vizitlari buziladi va asoratlar ko'payadi. Shifokor hujjatlashtirishni puxta olib bormasa, davolash dinamikasini baholash qiyinlashadi. Demak, mavzu bo'yicha samarali amaliyot uchta tayanchga tayanadi: **ilmiy asoslangan qaror, standartlashtirilgan klinik protokol va bemor bilan tushunarli muloqot.**

O'zbekiston stomatologik tizimi uchun yana bir muhim natija shuki, **zamonaviy yondashuvlarni** joriy qilishda texnika sotib olishning o'zi yetarli emas. Ular bilan ishlaydigan mutaxassisning **klinik tafakkuri**, yordamchi xodimlar tayyorgarligi, dezinfeksiya va sterilizatsiya tartibi, bemorlarni qayta chaqirish mexanizmi ham rivojlanishi lozim. Ta'lim jarayonida talabalar faqat muolaja bajarish texnikasini emas, balki klinik vaziyatni tahlil qilish, bemor bilan muloqot, **protokolga rioya qilish** va natijani baholash ko'nikmasini egallashi kerak.

Muhokama

Muhokama qilingan mavzu stomatologiyada texnologik taraqqiyot va klassik klinik tamoyillar o'rtasidagi muvozanatni talab qiladi. Stomatologik bemorlarda **dental fobiya**ni kamaytirishning zamonaviy psixologik yondashuvlari bo'yicha qaror qabul qilishda shifokor bemorning faqat hozirgi shikoyatini emas, balki uzoq muddatli funksional natija va profilaktik istiqbolni ham ko'rishi kerak. Bemor uchun tez, estetik va qulay ko'ringan yechim biologik jihatdan doim ham eng to'g'ri bo'lmashligi mumkin. Aksincha, an'anaviy usul ham protokolga rioya qilinsa va bemor yaxshi tayyorlansa, yuqori klinik natija beradi.

Mavjud muammolar orasida aholining stomatologik savodxonligi yetarli emasligi, internet reklamasi ta'sirida noto'g'ri kutishlarning shakllanishi, ayrim klinikalarda muolaja oldi diagnostikaning qisqa bajarilishi, uzoq muddatli nazoratning sustligi va klinik hujjatlarni standart yuritmaslik holatlari ko'zga tashlanadi. Bu kamchiliklar maqola mavzusidan qat'i nazar, stomatologik xizmat sifatiga bevosita ta'sir qiladi. Ularni bartaraf etish uchun profilaktik ko'riklar, bemor roziligini tushunarli shaklda olish, klinik fotosurat va rentgen materiallarini saqlash, nazorat muddatini oldindan belgilash hamda bemorga yozma tavsiya berish amaliyotini kengaytirish kerak.

Rivojlantirish yo'llari sifatida stomatologik ta'limda klinik algoritmlar bilan ishlashni kuchaytirish, O'zbekiston sharoitiga mos protokollarni ishlab chiqish, talabalar uchun holat tahlili asosida mashg'ulotlar tashkil etish, bemorlarni profilaktik kuzatuvga jalb qilish va stomatologik xizmat natijalarini sifat mezonlari bo'yicha baholash taklif etiladi. Bu yondashuv davolashni bir martalik muolajadan uzluksiz sog'liqni boshqarish jarayoniga aylantiradi.

Dental fobiya ni kamaytirish klinikada xizmat sifati bilan bevosita bog'liq. Qo'rquv tufayli shifokorga kech kelgan bemorda kariyes o'chog'i chuqurlashgan, pulpa yallig'langan yoki periodontal to'qimalar zararlangan bo'lishi mumkin. Bunday vaziyatda shifokor tez va murakkab muolaja qilishga majbur bo'ladi, bemor esa muolajani yana salbiy tajriba sifatida eslab qoladi. Bu aylana uzilmasa, profilaktika ishlamaydi. Dental fobiya ga qarshi yondashuvning asosiy maqsadi bemorni klinikaga

qaytarish, unga xavfsizlik hissini berish va davolash jarayonida ishtirokchi sifatida ko'rishdir.

Psixologik yondashuvning birinchi bosqichi bemorni tinglashdan boshlanadi. Shifokor bemorning oldingi tajribasini keskin baholamasligi, unga 'bu oddiy muolaja' deb bosim qilmasligi, og'riq chegarasi individual ekanini tan olishi kerak. Og'riqsizlantirishdan oldin igna qo'rquvi, hushdan ketish tarixi, allergik reaksiya, yurak urishi tezlashishi va vahima xurujlari haqida so'rash zarur. Bu savollar vaqt oladi, biroq keyinchalik muolajani xavfsiz va boshqariladigan qiladi.

Bolalar, o'smirlar va kattalarda dental fobiya turlicha namoyon bo'ladi. Bola ko'pincha yig'lash, og'zini ochmaslik yoki ota-onasiga yopishish orqali qarshilik bildiradi. O'smirlar uyat hissi sabab qo'rquvini yashirishi mumkin. Kattalarda esa muolajani uzoq vaqt kechiktirish, faqat og'riq kuchayganda kelish va shifokorga ishonchsizlik ko'proq uchraydi. Shu bois barcha bemorga bir xil nutq ishlatish noto'g'ri. Klinik muloqot bemorning yoshi, tajribasi va tashvish darajasiga mos bo'lishi kerak.

Zamonaviy yondashuvlar orasida tell-show-do usuli, ijobiy mustahkamlash, qisqa tanaffus, muolaja davomida signal kelishish, vizual chalg'itish, musiqa, minimal invaziv usullar, lokal anesteziyaning to'g'ri bajarilishi va zarur holatda sedatsiya imkoniyatini baholash muhim o'rin tutadi. Bu usullar bir-birini almashtirmaydi, balki klinik vaziyatga qarab birgalikda ishlatiladi. Shifokor uchun eng xavfli xato bemorning qo'rquvini e'tiborsiz qoldirishdir.

O'zbekiston sharoitida dental fobiya bo'yicha profilaktik ishlar stomatologik klinika madaniyatidan boshlanadi. Qabulxona muhiti, navbatni tashkil etish, yordamchi xodimlarning muomalasi, muolaja xonasining tozaligi, shifokorning o'zini tanishtirishi va narx hamda muolaja haqida ochiq tushuntirish bemorning ishonchini belgilaydi. Bemor klinikaga kirgan paytdan boshlab xavfsizlik yoki xavotir signallarini qabul qiladi.

Dental fobiya bilan ishlashni tibbiy ta'limga kiritish kerak. Talaba fantomda kavitet tayyorlashni o'rganishi bilan birga, bemor bilan birinchi muloqot, qo'rquvni aniqlash savollari, muolajani tushuntirish va og'riq haqida to'g'ri gapirishni ham mashq qilishi zarur. Terapevtik stomatologiyada texnika va psixologiya ajralmasdir, chunki texnik jihatdan to'g'ri bajarilgan muolaja bemor tomonidan qo'rqinchli tajriba sifatida qabul qilinsa, profilaktik natija pasayadi.

Klinik qoida sifatida har bir bemor uchun dastlabki tekshiruv varaqasi, davolash rejasi, rozilik shakli, muolaja bosqichlari va nazorat sanasi yozma qayd etilishi lozim. Bu yondashuv shifokorni ham, bemorni ham tartibga soladi. Tibbiy hujjatlashtirish nafaqat yuridik himoya, balki davolash sifatini baholash vositasidir. Ayniqsa terapevtik

stomatologiyada restavratsiya, og‘riq nazorati, bolalar bilan ishlash va ortodontik tavsiyalar bo‘yicha yozma izohlar keyingi qabulda dinamikani tahlil qilish imkonini beradi.

Mavzuni rivojlantirishda ilmiy tadqiqotlar ham muhim. Hududiy klinikalarda bemorlarning murojaat sababi, davolashdan qoniqish darajasi, qayta murojaat qilish chastotasi, asoratlari va profilaktik tavsiyaga rioya qilish holatini o‘rganish mahalliy stomatologiya uchun foydali ma’lumot beradi. Bunday kichik klinik kuzatuvlar asosida O‘zbekiston sharoitiga mos amaliy protokollar ishlab chiqish mumkin.

Dental fobiyaning baholashda shifokor bemorning og‘zaki javobi bilan cheklanmasligi kerak. Tana tarangligi, qo‘lning sovuq terlashi, ko‘z kontaktidan qochish, tez gapirish, savollarga qisqa javob berish, muolaja stuliga o‘tirishda ikkilanish kabi belgilar yashirin tashvishdan dalolat beradi. Bunday holatda shifokor tezroq boshlashga urinmasligi, balki muolaja tartibini sodda tilda tushuntirib, bemor bilan nazorat signali bo‘yicha kelishib olishi zarur.

Psixologik yondashuv terapevtik stomatologiyada klinik vaqtni tejaydi. Dastlabki besh daqiqalik to‘g‘ri muloqot muolaja davomida bemorning keskin harakatlari, og‘izni yopib olish, asbobdan qo‘rqish va davolashni to‘xtatish holatlarini kamaytiradi. Shifokor bemorga nima qilayotganini aytib borishi, lekin qo‘rqituvchi terminlardan qochishi kerak. Masalan, 'kesaman' o‘rniga 'zararlangan yumshoq qismini tozalayman' kabi ibora bemor uchun yengilroq qabul qilinadi.

Og‘riqsizlantirish dental fobiyaning kamaytirishning muhim qismi, ammo u psixologik tayyorgarlikni almashtirmaydi. Lokal anesteziya oldidan igna joyi yuzaki anestetik bilan tayyorlansa, in‘eksiya sekin bajarilsa va bemorga og‘riq sezilishi mumkin bo‘lgan vaqt oldindan aytilsa, ishonch ortadi. Bemor og‘riqni kutilmagan hodisa sifatida emas, boshqariladigan jarayon sifatida qabul qiladi.

Bolalar bilan ishlashda ota-onaning xatti-harakati ham muhim. Ota-ona bolani 'qo‘rqma, og‘rimaydi' deb ishontirishga urinsa ham, o‘zining xavotirli ohangi bilan boladagi qo‘rquvni kuchaytirishi mumkin. Shifokor ota-onaga muolaja oldidan qanday gapirish, qanday so‘zlardan qochish va bolaga mukofot yoki qo‘rqitish orqali bosim qilmaslik haqida qisqa ko‘rsatma berishi lozim.

Kattalarda dental fobiya ko‘pincha iqtisodiy xavotir bilan ham qo‘shiladi. Bemor muolaja qancha turishi, necha marta kelishi, og‘riq qaytishi yoki tish olib tashlanishi mumkinligi haqida xavotirlanadi. Shuning uchun davolash rejasi, alternativ usullar, taxminiy xarajat va nazorat muddatlari ochiq tushuntirilsa, bemor o‘zini aldangan yoki majburlangan his qilmaydi. Bu ishonch stomatologik profilaktikaga qaytish uchun asos yaratadi.

Dental fobiyaning kamaytirish bo'yicha asosiy rivojlantirish yo'li klinikalarda kommunikativ standartlarni joriy etishdir. Har bir shifokor bemorni salomlashishdan boshlab xayrlashishgacha bo'lgan jarayonda hurmat, tushuntirish va nazorat tamoyillariga amal qilishi kerak. Bu yondashuv faqat xizmat madaniyati emas, balki davolash natijasining tibbiy shartidir.

OAK talabiga yaqin ilmiy maqola yoki tezisda mavzuning amaliy qiymati aniq ko'rinishi kerak. Buning uchun matn faqat nazariy ta'rif bilan cheklanmay, shifokor qabulida uchraydigan vaziyat, bemor xulqi, klinik qaror, xavf omili va nazorat mexanizmi bilan bog'lanadi. Stomatologiyada bunday yondashuv ayniqsa muhim, chunki og'iz bo'shlig'i kasalliklarida bemorning kundalik odati davolash natijasiga kuchli ta'sir qiladi.

Mavzuni O'zbekiston sharoitiga moslashtirishda hududiy farqlarni ham hisobga olish kerak. Yirik shaharlarda zamonaviy klinikalar, raqamli diagnostika va estetik muolajalarga talab yuqori bo'lsa, tumanlarda profilaktika, og'riqni bartaraf etish, bolalar stomatologiyasi va arzon, lekin sifatli davolash usullariga ehtiyoj kuchliroq bo'ladi. Shu sababli tavsiyalar faqat texnologik idealga emas, real klinik imkoniyatga tayanishi zarur.

Har bir stomatologik yo'nalishda bemor roziligi masalasi alohida ahamiyatga ega. Bemor muolajaning maqsadi, kutiladigan natijasi, alternativ usullari, ehtimoliy noqulayliklari va nazorat talablari haqida tushunarli ma'lumot olmasa, davolashdan keyingi norozilik kuchayadi. Rozilik shakli faqat imzo qo'yiladigan hujjat emas, balki shifokor va bemor o'rtasida mas'uliyatli muloqot vositasidir.

Klinik protokolga rioya qilish shifokorning individual mahoratini cheklamaydi, aksincha uni xavfsiz va ishonchli tizimga soladi. Protokol anamnez yig'ish, og'iz bo'shlig'ini baholash, sanatsiya, asosiy muolaja, gigiyenik tavsiya va qayta ko'rik bosqichlarini o'z ichiga olsa, davolash sifati barqarorroq bo'ladi. Bu, ayniqsa, talabalarning klinik tafakkurini shakllantirishda muhim.

Ilmiy-tahliliy yondashuvda jadval va algoritmlar matnni bezash uchun emas, qaror qabul qilishni aniqlashtirish uchun ishlatiladi. Stomatologik mavzularda jadval bemor holati, xavf darajasi, usul tanlovi, afzallik va cheklovni taqqoslash imkonini beradi. Bu o'quvchi uchun mavzuni tezroq anglashga, shifokor uchun esa amaliy vaziyatda xato ehtimolini kamaytirishga xizmat qiladi.

Rivojlantirish yo'llaridan biri sifatida tibbiy ta'limda klinik keyslar bankini yaratish mumkin. Har bir mavzu bo'yicha tipik va murakkab holatlar, bemor shikoyati, tekshiruv natijasi, davolash variantlari va nazorat rejasi keltirilsa, talabalar tayyor javob yodlamaydi, balki klinik fikrlashni mashq qiladi. Bu stomatologiya ta'limini amaliyotga yaqinlashtiradi.

Stomatologik xizmat sifatini baholashda faqat muolaja soni emas, qayta kelgan bemorlarda asoratlarning chastotasi, restavratsiya yoki davolash natijasining saqlanish muddati, bemor qoniqishi, profilaktik tavsiyaga rioya qilish darajasi va qayta ko'rikka kelish ko'rsatkichi ham e'tiborga olinishi kerak. Bu mezonlar klinika boshqaruvi uchun ham, ilmiy izlanishlar uchun ham foydalidir.

Mavzularning umumiy ilmiy ahamiyati shundaki, ular stomatologiyani texnik muolajalar yig'indisi emas, balki biologik, psixologik, ijtimoiy va tashkiliy omillar bilan bog'langan klinik tizim sifatida ko'rsatadi. Bunday yondashuv shifokorning mas'uliyatini oshiradi, bemorning davolashdagi ishtirokini kuchaytiradi va og'iz bo'shlig'i salomatligini uzoq muddat saqlashga xizmat qiladi.

Dental fobiyada shifokorning emotsional barqarorligi ham muhim. Bemor asabiylashganda shifokor ham shoshsa yoki keskin javob bersa, vaziyat yomonlashadi. Klinik jamoa bemorning qo'rquvini boshqarish bo'yicha bir xil yondashuvga ega bo'lishi kerak.

Psixologik yondashuvlar dori vositalariga ehtiyojni kamaytirishi mumkin, lekin ularni butunlay inkor etmaydi. Juda kuchli fobiya, maxsus ehtiyojli bemorlar yoki murakkab jarrohlik muolajalarida sedatsiya va anesteziologik baholash zarur bo'lishi mumkin. Muhimi, har bir usul xavfsizlik mezoni bilan tanlanadi.

Ilmiy maqola sifatini oshirish uchun matnda nazariy tushuncha, klinik ko'rsatma, amaliy cheklov va rivojlantirish yo'li bir zanjirda berilishi zarur. Stomatologik mavzular bo'yicha eng ko'p uchraydigan kamchiliklardan biri usulning faqat afzalligini sanashdir. Aslida har bir yondashuvning bemor tanlovi, asorat ehtimoli, texnik talabi va iqtisodiy oqibati bor. Shu jihatlar ko'rsatilganda maqola o'qimishli va amaliy ahamiyatga ega bo'ladi.

Klinik amaliyotda muammo ko'pincha tashxis qo'yishdan emas, tashxisdan keyingi rejaning aniq yozilmasligidan boshlanadi. Bemor nimaga rozi bo'layotgani, qanday natija kutilayotgani, qaysi holatda takroriy qabulga kelishi va uy sharoitida nimalarga rioya qilishi kerakligini bilmasa, davolash sifati pasayadi. Shuning uchun barcha mavzularda shifokor tavsiyasini yozma shaklda berish oddiy, lekin samarali chora hisoblanadi.

Mahalliy stomatologik amaliyotda ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish uchun kichik klinik kuzatuvlar yetarli boshlang'ich baza bo'la oladi. Masalan, bir klinikada ma'lum davr ichida muayyan muolaja o'tkazilgan bemorlarning qayta murojaati, qoniqish darajasi, asoratlari va gigiyenik tavsiyaga rioya qilishi o'rganilsa, hududga xos amaliy xulosalar olinadi. Bunday ma'lumotlar keyingi maqola va dissertatsion izlanishlar uchun asos bo'lishi mumkin.

Stomatologiya ta'limida talabalarning mustaqil klinik fikrlashini kuchaytirish uchun har bir mavzu bo'yicha savol-javob emas, balki vaziyatli tahlil tizimi kerak. Bemor yoshi, shikoyati, og'iz bo'shlig'i holati, rentgen xulosasi, psixologik holati va iqtisodiy imkoniyati berilgan holatda talaba bir nechta davolash yo'lini taqqoslashi lozim. Bu yondashuv kelajakdagi shifokorni tayyor algoritm yodlashdan ko'ra asoslangan qaror qabul qilishga o'rgatadi.

Maqolada ilgari surilgan yondashuvlar stomatologik xizmatni insonparvar, xavfsiz va natijaga yo'naltirilgan qilishga xizmat qiladi. Bemor og'riqdan xalos bo'lish bilan birga, nima sababdan kasallik paydo bo'lganini, uni qayta oldini olish uchun nimalar qilishini va qachon nazoratga kelishini bilishi kerak. Shunda davolash yakka muolaja emas, salomatlikni boshqarish jarayoniga aylanadi.

Xulosa

Stomatologik bemorlarda **dental fobiya**ni kamaytirishning zamonaviy psixologik yondashuvlari masalasi zamonaviy stomatologiyaning klinik, psixologik, profilaktik va tashkiliy jihatlari kesishgan nuqtasida turadi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, samarali davolash faqat bitta material, uskuna yoki muolaja nomi bilan belgilanmaydi. Natija shifokorning tashxis aniqligi, bemorni tayyorlash darajasi, protokolga rioya qilishi, biologik omillarni hisobga olishi va keyingi nazoratni tashkil etishiga bog'liq.

O'zbekiston sharoitida mavzuni rivojlantirish uchun mahalliy klinikalarda standartlashtirilgan tekshiruv varaqalari, xavf omillarini baholash algoritmlari, bemor uchun yozma tavsiyalar, profilaktik qayta chaqirish tizimi va talabalarning amaliy klinik fikrlashini kuchaytiruvchi o'quv mashg'ulotlari zarur. Shunda stomatologik yordam sifati faqat muolaja bajarish bilan emas, balki natijaning barqarorligi, bemor ishonchi va og'iz bo'shlig'i salomatligini uzoq muddat saqlash bilan o'lchanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Kamilov X.P. Fakultet terapevtik stomatologiya: darslik. – Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2019. – 420 b.
2. Safarov I.X. Bolalar terapevtik stomatologiyasi va stomatologik kasalliklar profilaktikasi: darslik. – Toshkent, 2006. – 304 b.
3. Maxsudov S.N. Bolalar stomatologiyasi: o'quv qo'llanma. – Toshkent: Yangiyul poligraph service, 2008. – 128 b.
4. Xalilov I.X., Xudanov B.O. Bolalar terapevtik stomatologiyasi: o'quv qo'llanma. – Toshkent, 2017. – 216 b.
5. Azimov M.I. Bolalar jarrohlik stomatologiyasi: o'quv qo'llanma. – Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2015. – 238 b.

6. Abdullayev A.A., Nazarov O.N. Stomatologik materialshunoslik asoslari: o'quv qo'llanma. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 260 b.
7. Rizaev J.A., Olimjonov K.J. Stomatologiyada profilaktika va klinik tekshiruv usullari. – Samarqand: SamDTU nashriyoti, 2021. – 180 b.
8. Yusupov Sh.Sh., Karimova N.S. Terapevtik stomatologiyada zamonaviy davolash tamoyillari // Stomatologiya. – Toshkent, 2022. – № 2. – B. 41–47.
9. Akbarov A.N., Zokirova M.M. Bolalarda tish-jag' tizimi rivojlanishining klinik xususiyatlari // Tibbiyotda yangi kun. – Buxoro, 2021. – № 6. – B. 112–116.
10. Nishonov B.A., To'xtayeva M.R. Restavratsion stomatologiyada kompozit materiallardan foydalanish mezonlari // Journal of Dentistry and Craniofacial Research. – Samarqand, 2023. – № 3. – B. 28–34.
11. Toshpo'latova N., Suyunova S. Og'iz bo'shlig'i kasalliklari: o'quv qo'llanma. – Toshkent, 2016. – 190 b.
12. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. Stomatologik yordam ko'rsatishda sanitariya-gigiyena talablari bo'yicha uslubiy tavsiyalar. – Toshkent, 2022. – 64 b.
13. G'afurov S.A., Karimova N.S. Tibbiyotda ilmiy tadqiqot metodologiyasi: o'quv qo'llanma. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2021. – 144 b.